

زیارت اربعین نشانه شیعه است

هر روز ۱۷ رکعت نماز واجب و ۳۴ رکعت مستحبی و نافلهات را به جا می‌آوری، بسم‌الله الرحمن الرحیم نمازهایت را با صدای بلند می‌گویی، انگشتر عقیق یمنی را در نجف در دست راستات می‌کنی، در سجده به خدای یکتا پیشانی‌ات را روی خاک می‌گذاری اما برای رسیدن به مقام شیعه کامل هنوز چیزی کم داری.

همشهری دو - مریم مرتضوی:

هر روز ۱۷ رکعت نماز واجب و ۳۴ رکعت مستحبی و نافلهات را به جا می‌آوری، بسم‌الله الرحمن الرحیم نمازهایت را با صدای بلند می‌گویی، انگشتر عقیق یمنی را در نجف در دست راستات می‌کنی، در سجده به خدای یکتا پیشانی‌ات را روی خاک می‌گذاری اما برای رسیدن به مقام شیعه کامل هنوز چیزی کم داری.

به‌جا آوردن زیارت اربعین با آداب و مناسک آن حلقه گمشده است. باید زیارت اربعین را هم به‌جا بیاوری تا اسمت را به‌عنوان مومن واقعی در بالای کارنامه اعمال ثبت کنند تا روز قیامت که برای حسابرسی آماده می‌شوی، نشانه‌های تشیع همراهت باشد. اینها را ما نمی‌گوییم؛ اینها، کلام پاک و ناب امام حسن عسکری علیه‌السلام، پدر بزرگوار امام زمان ما (ارواحنا له الفداه) است. زیارت عتبات عالیات عراق به‌ویژه کربلا حضرت سیدالشهدا علیه‌السلام هر زمانی از سال که انجام شود فضیلت بسیاری دارد اما زیارت اربعین آن حضرت به‌دلیل فرمایش امام حسن عسکری علیه‌السلام که این زیارت را یکی از نشانه‌های پنجگانه اهل ایمان دانسته‌اند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از طرفی سنت حسنه پیاده‌روی برای رسیدن به کربلا در روز اربعین که از سال‌های دور اجرا می‌شده و در سال‌های اخیر هم با شور و شکوه استثنایی برگزار می‌شود، اهمیت خاصی دارد. بزرگ‌ترین اجتماع انسانی و وسیع‌ترین مراسم مذهبی در دنیا در یک روز، از عناوین این مراسم با عظمت است. با توجه به گسترش رسانه‌های جمعی و افزایش سرعت انتقال پیام، موقعیت حساس تشیع، اوضاع سیاسی اجتماعی کشور عراق و ده‌ها دلیل دیگر باید این رویداد بزرگ، ظرفیت‌شناسی شود. این بار از حجت‌الاسلام والمسلمین سیدمحمد قائم‌مقامی خواسته‌ایم تا درباره مفهوم زیارت، زیارت اربعین و ارزش‌های پیاده رفتن به سمت کربلا برایمان بگوید.

برای ورود به بحث اربعین حضرت سیدالشهدا (ع) و تجمع بزرگ شیعیان و مومنان در راهپیمایی عظیم آن روز، نخستین پرسشی که در ذهن ایجاد می‌شود این است که حکمت اربعین و عدد ۴۰ چیست و چرا در روایات اسلامی درباره گرامیداشت روز چهل بعد از درگذشت یا اربعین تأکید شده است؟

عدد ۴۰ و اربعین به‌عنوان یکی از ملاک‌های رسیدن به میقات و وعده‌گاه است. در رابطه با حضرت موسی (ع) در قرآن کریم و تفاسیر مربوطه می‌خوانیم که آن حضرت برای رسیدن به میقات پروردگار ۴۰ روز خلوت کرد. از مصادیق دیدار و زیارت این است که باید ۴۰ روز خلوت کرده و از ماسوی الله جدا شود. در روایت‌های اسلامی نیز تأکید شده کسی که طی ۴۰ روز گناهی را ترک کرده یا عبادتی انجام دهد، به مرحله‌ای می‌رسد که پرهیزکاری و عبادت در او مستقر می‌شود. به همین دلیل است که در مبانی سلوکی عرفانی اسلام و میان علما و عرفای برحق اسلام، مرسوم بوده که برای رسیدن به کمال و فضیلتی ۴۰ روز خود را مقید به عبادتی می‌کردند.

چرا اربعین تنها برای حضرت سیدالشهدا (ع) گرفته می‌شود و در مورد سایر ائمه اطهار علیهم‌السلام چنین مراسمی برگزار نمی‌شود؟

در روایات بسیاری تأکید شده است که شیعیان و مومنان باید زیارت اربعین را انجام بدهند. ازجمله اینکه طبق فرموده امام حسن عسکری (ع) زیارت اربعین یکی از نشانه‌های مومن است. در واقع آن حضرت فرموده‌اند که «علامت‌های مومن ۵ چیز است، ۵۱ رکعت نماز فریضه و نافله در شبانه‌روز، زیارت اربعین، انگشتر به‌دست راست کردن، پیشانی بر خاک نهادن در سجده و بسم‌الله را بلند گفتن.»

شاید تا چند سال گذشته به‌صورت دقیق نمی‌دانستیم منظور از زیارت اربعین چیست و چرا به‌عنوان یکی از نشانه‌های مومن شناخته شده است چراکه در میان زیارت‌های امام حسین (ع) زیارت بسیار کوتاهی به‌نام زیارت اربعین وجود دارد، درحالی‌که چندین زیارت در مورد آن حضرت نقل شده است. اما به برکت انقلاب اسلامی و حوادثی که به تبع آن در منطقه به‌وجود آمد، زیارت‌های اربعینی در سال‌های اخیر اتفاق افتاد که به راز این زیارت پی برده‌ایم که چرا به‌عنوان یکی از علائم مومن شناخته می‌شود. حرم مطهر آن حضرت پس از شهادت ایشان تا چند سال گذشته، در تصرف بعثی‌ها بوده درحالی‌که متولی حرم مطهر باید شیعه او باشد.

با وجود این، راهپیمایی و زیارت اربعین در ظاهر آیین و مناسک درون مذهبی است اما با توجه به ابعاد و اعماق حرکت تاریخ‌ساز حضرت سیدالشهدا(ع) در محرم سال 61 هجری، به این نتیجه می‌رسیم که باید با این رویداد بزرگ تاریخی به‌گونه‌ای دیگر مواجه شویم. در این میان، اربعین و آیین‌های آن را چگونه می‌توان با نگاه تمدنی و تاریخی تحلیل کرد و چه اتفاقی افتاده که اربعین حضرت سیدالشهدا(ع) هنوز هم بعد از گذشت چندین قرن از شهادت آن حضرت، هر سال با شور، شعور و شکوه بیشتری برگزار می‌شود؟

عبادت‌ها و فریضه‌هایی که انجام می‌دهیم علاوه بر جنبه فردی و تأثیری که در تحول روحی، فکری و اخلاقی ما دارد، به‌نحوی با امور اجتماعی هم در ارتباط است و در این میان، اربعین یکی از آداب و مناسک جمعی است که با وجود ماهیت درون مذهبی خود به‌دلیل فراملیتی و حتی فرادینی بودن قیام امام‌حسین(ع)، ظرفیت‌های بسیار زیادی را در زمینه‌سازی تحقق امت واحد دارد.

در این میان توجه دقیق به اهداف و منافع مشترک مذاهب اسلامی در مسیر تشکیل امت واحد اسلامی با استفاده از فرصت اربعین می‌تواند با تکیه بر منافع و اهداف مشترک، به طرح‌های بسیار مهم و فراگیری در جهت رسیدن به وحدت میان مذاهب اسلامی منجر شود تا مسلمانان برای تبادل افکار و نظرات خود و حتی مسائل و مشکلات‌شان فرصتی در اختیار داشته باشند و تجمع بزرگ اربعین در این زمینه فرصت بسیار مهمی است.

در اینجا این پرسش مطرح می‌شود که آمادگی فکری و روانی افرادی که در راهپیمایی اربعین شرکت می‌کنند یا آن روز را در حزن بوده و به عزاداری در شهر و روستای خود می‌پردازند، چه اثراتی می‌تواند داشته باشد؟

این مطلب نکته بسیار مهمی است که مردم با شرکت در مراسم اربعین، دارای آمادگی روحی و فکری می‌شوند تا در برابر هر نوع دشمنی ایستادگی کنند. در واقع یکی از برکت‌های اصلی و کمتر مطرح شده شرکت در راهپیمایی اربعین، شکل‌گیری آمادگی دفاع از دین اسلام است. در این باره می‌توان ادعا کرد که بسیاری از زائران اربعین به‌عنوان مدافعان دین هستند که هم از ولایت فقیه دفاع کرده و هم در مراسم و آیین‌های گوناگون می‌توان حضور آنها را درک کرد. این وجه مهم و اثرگذار می‌تواند به‌طور مداوم جبهه مقاومت را بیش از پیش تقویت کند.

مناسب است نگاهی هم به سابقه زیارت حرم مطهر حضرت سیدالشهدا(ع) در روز اربعین داشته باشیم. آنطور که در روایات نقل شده نخستین شخصی که آن حضرت را پس از شهادت در سرزمین کربلا زیارت کرد، جابر بن عبدالله انصاری بوده که اتفاقاً در روز اربعین به زیارت آن حضرت رسیده است. چنین روایتی صحیح است؟

همین‌طور است. در روایت‌ها نقل شده که نخستین زائر مضجع منور حضرت اباعبدالله‌الحسین(ع) جابر بن عبدالله انصاری بوده که از مدینه به سمت کربلا رفته است. این سنت پسندیده در سال‌های حضور ائمه اطهار علیهم‌السلام با وجود خفقان و ظلم‌های بسیار حاکمان بنی‌امیه و بنی‌عباس همچنان انجام می‌شد. از آن زمان تا به حال هم علمای شیعه و مومنان و شیعیان بسیاری نسبت به زیارت آن حضرت در روز اربعین اهمیت ویژه‌ای قائل بوده‌اند و با پای پیاده به سمت کربلا راهی می‌شدند.

در زمان حکومت صدام‌حسین و رژیم بعث عراق، زیارت اربعین ممنوع بود و رژیم بعث با زائران اربعین با شدیدترین نحو ممکن برخورد می‌کردند. هرچند که آن زمان هم عده‌ای از مردم عراق و حتی مردمی از کشور ما از کوره‌راه‌ها خودشان را به کربلا می‌رساندند و زیارت اربعین را به‌جا می‌آوردند. اما با سقوط صدام، سیل مشتاقان زیارت از سراسر عراق اجتماعی میلیونی را در کربلا ایجاد کردند. این مراسم هر سال با شکوه بیشتری انجام می‌شود و در صورت تأمین امنیت عراق تعداد زائران در اربعین افزایش پیدا خواهد کرد.

شور و شعور؛ 2 رکن زیارت

شور و شعور، 2 رکن اساسی در راهپیمایی‌های اربعین است. راهپیمایی در فاصله میان نجف‌اشرف تا کربلا، معنی زمانی در روح و فکر و اخلاق مردم اثرگذار خواهد بود که در کنار شور و اشتیاق زیارت، شعور و درک باطنی را هم افزایش دهد. همان‌طور که حجت‌الاسلام قائم‌مقامی در این باره توضیح می‌دهد که «راهپیمایی اربعین و حتی خواندن زیارت اربعین و زیارت عاشورا هم باید با تفکر و تأمل همراه باشد. به این مفهوم که اگر در مسیر راهپیمایی اربعین قرار گرفتید یا زیارت‌نامه‌ای را در دست داشتید حین حرکت و بیان عبارات زیارت، به مفهوم آن نیز متوجه باشید. چراکه تفکر و تأمل درباره مفهوم زیارت اربعین تعیین می‌کند که حضرت اباعبدالله(ع) برای ساختن انسان کامل و برای دفاع از دین خدا شهید شده و هیچ چیزی را بر بندگی خدا ترجیح نداده است. به همین دلیل است که در زیارت عاشورا از خدا می‌خواهیم که: «اللهم اجعل محیای محیا محمد و آل محمد و

مماتي ممت محمد و آل محمد» يعني زندگي کردن و مرگ ما را مانند امام حسين(ع) قرار بدهد، در نتيجه همان معرفتي را که آن حضرت نسبت به خدا داشته به ما هم ارزاني کند. توجه به اين معني باعث مي شود که در طول زندگي و در انجام کارهاي روزانه هم متوجه باشيم که حتي المقدور مانند آن حضرت عمل کنيم و رضايت خدای متعال را بر هر چيزي برتر بدانيم، يعني با درک کردن قيام عاشورا و مفهوم آن مي توانيم خوب و بد را از هم تشخيص بدهيم. البته اين کار نياز به تمرين دارد و همين که سعي کنيم هر روز زيارت عاشورا را بخوانيم و هر وقت ممکن مي شود به زيارت کربلا برويم، زمينه اي براي رسيدن به اين مرتبه است؛ چراکه حتي پياده روي اربعين نوعي تمرين است تا هر چه انسان در اين مسير قدم برمي دارد، تمايل به سمت حق و خير براي او ملکه شود.

شهادت امام حسين(ع) موجب حفظ قرآن کریم شد

حادثه تغيير ديدگاه نسبت به رسالت پيغمبر اکرم(ص) از پس از رحلت ايشان وجود داشت. سردمداران حکومت اسلامي با خود چنين انديشيدند که اسلام تا به اينجا به سود ما بود و موجب قدرت گرفتن ما شد اما از اين پس به آن نيازي نداريم چراکه منافع ما را به خطر مي اندازد.

البته اين اتفاق، همانند جريان بني اسرائيل و انبياي آنهاست. گروهک هاي ضد ديني که در محافل ويژه يهودي و صهيونيست شکل گرفته، با دستورات انبياي آنها در تعارض هستند، با وجود اينکه پيامبران بني اسرائيل به ويژه حضرت داوود و حضرت سليمان عليهم السلام با تشکيل حکومت در ميان قوم بني اسرائيل، بيشترين قدرت را به آنها دادند. طبيعي است که اين دو پيغمبر الهي، برحق بوده و التزامي به موازين باطل انحرافي و صهيونيستي نداشتند. اما بني اسرائيل با مواضع ناسيونياليستي ويژه خود، موضع پيامبران الهي را نمي پذيرفتند و مي پرسيدند چرا اين پيامبران با افرازي از قوم هاي ديگر و غيراسرائيل ارتباط دارند؟

حکام پس از پيامبر نيز درمورد پيامبر اسلام(ص) مي گفتند در عين اينکه به ما قدرت داده، ديگر اسلامي را که معرفي کرد به کار ما نمي آيد و بايد کنار برود. در نتيجه در مرحله اول بايد خانواده و اهل بيت او را کنار بگذاريم و در مرحله دوم لازم است که ظاهر دين اسلام را هم حذف کنيم.

در دوران يزید نیز چنین رویکردی ظاهر شد و سعی داشت که ظاهر اسلام را نیز حذف کند. اما باید توجه داشت که به علت اتحاد ازلي که ميان ثقل اکبر و ثقل اصغر وجود دارد، قرآن و امام حافظ يکديگر هستند، بر يکديگر دلالت مي کنند، جان امام براي قرآن است همانطور که جان قرآن براي امام است. در نتيجه کعبه اجازه نمي دهد غيرائمه اطهار عليهم السلام به عنوان متولي اصلي او باشد. در چنين شرايطي است که وقتي امام معصوم عليه السلام مشاهده مي کند کار به حذف اسلام رسيده، مي داند که ديگر جاي تحمل و تقيه نيست چون بحث حذف اسلام است. به همين دليل مأموريت ويژه امام حسين عليه السلام، قيام و شهادت است، به طوري که کاملاً مشخص بود چنين قيامي منجر به شهادت آن حضرت مي شود و طبيعي بود که با ريخته شدن اين خون مقدس، جريان انحرافي ديگر نتواند ثقل اکبر يعني قرآن کریم و يا کعبه را حذف کند.

تجلي سیره نبوي در قالب صبر و قيام

شايد بپرسيد چه چيزي باعث شد سیره پيامبر اسلام(ص) در دوران امامت امام حسن(ع) به صورت صبر و مصالحه تجلي پيدا کند و در دوران امامت امام حسين(ع) به شکل قيام مسلحانه نمود داشته باشد؟ حجت الاسلام قائم مقامی در پاسخ به اين پرسش مي گوید: «در شرايطي که حضرت امام حسن عليه السلام ناگزير شدند خلافت را به معاويه بسپارند، قراردادي بسته شد که يکي از مفاد قرارداد اين بود که معاويه پس از خودش جانشيني تعيين نکند. يکي از دلايل چنين شرايطي از جانب امام عليه السلام، اين بود که معاويه در عين اينکه آدم منافق، خيبت و جاهلي بود اما باز هم مانند خلفاي اول تا سوم، اسلام را در ظاهر اعمال و رفتار شريعت مي کرد مثلاً نماز مي خواند، روزه مي گرفت، مناسک حج را بجا مي آورد... امام حسن عليه السلام مأمور بودند که با چنين شخصي مصالحه کرده، اين حاکميت ظاهري را بپذيرند و صبر کنند، چرا که به خواست خدای تعالی لازم بود که وظيفه احياي اسلام در اين مرحله به چنين روشي انجام شود.» اما زماني که امامت به امام حسين عليه السلام رسيد، جريان ارتجاع و سير قهقرايي که نمادش همان تبديل امامت به سلطنت است، با مرگ معاويه و اعلام پادشاهي يزید شروع شد و به اوج فصيحت خود رسيد. به اين صورت که با وجود قرارداد بسته شده ميان امام حسن عليه السلام و معاويه، او بلافاصله بعد از رسيدن به خلافت، قرارداد را نقض کرد و به خصوص پس از شهادت امام حسن عليه السلام و آغاز امامت امام حسين عليه السلام، از مردم براي جانشين خودش بيعت گرفت. يزید حتي از ظواهر دين هم بيزار بود، نماز نمي خواند و ميل زيادي به شرب خمر و انجام گناهان کبيره داشت. اينها نماد جريان قهقرايي و ارتجاع است؛ رمزي است که جامعه اين چنين از حقيقت اسلام و نور الهي پيغمبر اکرم صلي الله عليه وآله فاصله گرفته است. در چنين شرايطي بود که امام حسين عليه السلام قيام کردند.